

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Olmosova Munisa Sherxon qizi

talaba,

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mamlakatimizda sug'urta bozorini rivojlantirish hamda sug'urta faoliyatini tartibga solishdagi muammolar tadqiq etilgan. milliy sug'urta kompaniyalari tomonidan ishlab chiqiladigan sug'urta xizmatlariga iste'molchilarni jalb qilish jarayonlari.*

Kalit so'zlar: *sug'urta, sug'urta bozori, sug'urtalovchi, sug'urtalanuvchi, innovatsiya, raqobat, moliya.*

Iqtisodiyotning globallasuv sharoitida ishlab chiqarishlarni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan yangilash, sifatli, ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshli mahsulotlar ishlab chiqarishni hamda xizmatlarning zamonaviy turlarini ko'paytirish va nomenklaturasini kengaytirish, ishlab chiqarishning energiya sig'imini qisqartirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017 — 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha qabul qilingan harakatlar strategiyasining 3.1. bandi makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolishga bag'ishlangan bo'lib, unda asosiy e'tibor sug'urta, lizing va boshqa moliyaviy xizmatlarning hajmini ularning yangi turlarini joriy qilish va sifatini oshirish hisobiga kengaytirish, shuningdek kapitalni jalb qilish hamda korxonalar, moliyaviy institutlar va aholining erkin resurslarini joylashtirishdagi muqobil manba sifatida fond bozorini rivojlantirishga qaratilgan³⁹.

Iqtisodiyotda erishilgan marralar, istiqbolga mo'ljallangan uzoq muddatli maqsadlar, jahon bozoridagi real va yuzaga kelishi prognozlashtirilayotgan vaziyatdan kelib chiqib 2018 yilgi iqtisodiy dasturning bir qator eng muhim yo'nalishlari va ustuvor vazifalari belgilandi. Shuningdek, mamlakatimizni iqtisodiy rivojlantirish, uzoq muddatli strategik maqsadlarni amalga oshirishda O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish va mavqegini mustahkamlashga yo'naltirilgan tarkibiy o'zgarishlar, zamonaviy yuksak texnologiyalarga asoslangan eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni jadal rivojlantirish asosiy ustuvor

yo'nalishlardan biri ekanligiga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida kuzatilayotgan rivojlanish ko'rsatkichlarining samarali moliyaviy siyosat natijasi ekanligini qayd etish zarur. Bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta bozorida raqobat muhitini yaratish, uning sug'urta kompaniyalari faoliyatiga ijobiy ta'sir etishini ta'minlash, raqobat sharoitida sug'urtalanuvchi va potensial sug'urtalanuvchilar uchun sug'urta kompaniyalari tomonidan ham sifatli, ham arzon narxdagi, shuningdek qulay qoidalarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

O'zbekistonda davlatning sug'urta sohasi bo'yicha faoliyati keng ko'lamli bo'lib, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitidan kelib chiqib davlat aralashuvi samaradorligining yuqori bo'lishini ta'minlash uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

- sug'urta himoyasini ta'minlashda yuridik va jismoniy shaxslarning manfaatlarini o'zida mujassamlashtirgan mexanizmni ishlab chiqish;

- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi qoshida tashkil etilgan maxsus vakolatli davlat organi bilan sug'urtachi sub'ektlar o'rtasidagi hamkorlik, muammoli masalalarni birgalikda hal etuvchi o'zaro manfaatdorlik asosida ishlovchi tuzilmali mexanizmni shakllantirish;

- sug'urta faoliyatiga doir qonunlar majmuasiga zarur o'zgartirishlar kiritish bilan qonunlarni takomillashtirib borish;

- milliy sug'urta bozorida raqobat muhitining yuzaga kelishini ta'minlovchi, soxta sug'urtachilar faoliyatiga chek qo'yuvchi huquqiy me'yorlarni ishlab chiqish hamda ularning tatbiq etilishini ta'minlash;

- sug'urta kompaniyalari barqaror faoliyat ko'rsatishlarini ta'minlash vositasi sifatida soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantiruvchi huquqiy asoslarni takomillashtirib, ularning samarasi yuqori bo'lishiga erishish;

- sug'urtalovchilarning qimmatli qog'ozlar bozori, fond birjalaridagi to'g'ridan-to'g'ri faoliyatlarini rag'batlantirish;

- sug'urta sohasida xalqaro hamkorlik aloqalari kengayib borayotgan hozirgi sharoitda tomonlar manfaatlarini o'zida aks ettiruvchi sug'urta himoyasining umumiy qoidalarini ishlab chiqish;

- sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish va nazorat qilish tizimini takomillashtirishda chet el investorlarining faoliyatini rag'batlantirishni nazarda tutib ish olib borishni yo'lga qo'yish;

- sug'urta faoliyati rivojlangan mamlakatlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish asosida xalqaro bozorga kirib borish va bu bozorda o'z o'rniga ega bo'lishni maqsad qilib qo'yish;

- respublika sug'urta bozorida yangi sug'urta institutlari (anderrayterlar, aktuariylar, avariya komissarlari) ko'payishini rag'batlantirishdan iboratdir.

Xorij tajribasida sug'urta va qayta sug'urta kompaniyalari har bir sug'urta turi bo'yicha alohida sug'urta anderrayterlariga ega bo'lib, biror marta ham bir anderrayter ikki xil sug'urta turi bilan shug'ullanmaydi.

Sug'urta munosabatlarini tartibga solishning erkinlashuvi jarayonlari dunyo sug'urta bozori globallashuvi sharoitida, xalqaro sug'urta xizmatlarining erkinlashuvi, sug'urta va qayta sug'urta kapitalining kontsentratsiyasi yirik transmilliy sug'urta kompaniyalari o'rtasidagi raqobatning keskin kuchayishiga, natijada sug'urta va qayta sug'urtaning ko'plab yangi shakllari paydo bo'lishiga, sug'urta, bank va moliya kapitalining o'sishiga olib kelmoqda.

Hozirgi kunda mamlakatimizda sug'urta faoliyatida talab darajasidagi risk transferi shakllanishi va rivojlanishi hamda uni ilmiy asosda o'rganish muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, iqtisodiyot sub'ektlarining erkinliklari kengayib borayotgan, ular tomonidan mahsulot ishlab chiqarish (ish bajarish, xizmat ko'rsatish)ning yangi turlari o'zlashtirilishi sug'urta faoliyatida risk transferining ilmiy-nazariy asoslarini tadqiq etish va takomillashtirishga bo'lgan ehtiyojni orttirmoqda.

Sug'urta bozorida raqobat muhitini ta'minlash va unda sug'urta tashkilotlarining samarali faoliyat yuritishini tashkil etish bugungi kunda hukumatimiz oldiga qo'yilgan asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi va shu maqsadlarga erishish va sug'urta tashkilotlari tomonidan aholining ehtiyojlariga va moliyaviy holatiga muvofiq keluvchi raqobatbardosh sug'urta xizmatlarini ko'rsatishini ta'minlash maqsadida qator qonunchilik hujjatlari yaratilmoqdaki, ular aynan sug'urta tashkilotlarining erkin faoliyat yuritishiga va mijozlarni imkon qadar ko'proq jalb qilish chora-tadbirlarini amalga oshirishiga xizmat qiladi. Sug'urta bozorida ikki tomon, ya'ni sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasida yuz beradigan munosabatlarning samarali kechishi keyinchalik mijozning mazkur sug'urtalovchining asl mijoziga aylanishini ta'minlaydi, demak sug'urta tashkilotlaridan bu borada ko'p izlanishlar olib borish va mijozlarning talabiga mossharoitda xizmat ko'rsatish juda muhim. Sug'urtalanuvchilarning sug'urta tashkilotlari orasida o'ziga har tomonlama ma'qul keladiganini tanlashi aksariyat hollarda o'rtada tuziladigan sug'urta shartnomasining shartlariga bog'liq bo'ladi. Sug'urta shartnomasidagi eng muhim jihatlardan biri unda sug'urta hodisasi sodir bo'lishi natijasida yetkazilgan zararlarni qoplash shartlarini bayon etilishidir.

Sug'urta shartnomasiga asosan sug'urta qildiruvchi sug'urta hodisasi yuz bergani haqida xabar topganidan so'ng darhol bu haqda sug'urtalovchini yokiuning vakilini xabardor qilishi kerak. Agar shartnomada sug'urta hodisasi

yuz bergani haqida xabar berishning muddati va/yoki usullari belgilangan bo'lsa, u holda sug'urta qildiruvchi xabar berishni shartnomada belgilangan muddat va usulda amalga oshirishi kerak. Xuddi shunday majburiyat naf oluvchiga ham agar u uning foydasiga tuzilgan shartnoma yuzasidan sug'urta qoplamasiga da'vo qilish huquqidan foydalanmoqchi bo'lsa yuklatiladi. Ushbu majburiyat bajarilmasa, sug'urtalovchi sug'urta qoplamasini agar sug'urtalovchi sug'urta hodisasi yuz bergani haqida o'z vaqtida xabardor qilingani yoki bunday ma'lumotlarning yo'qligi sug'urtalovchini sug'urta qoplamasi to'lash majburiyatidan ozod qilishi isbotlanmasa to'lamaslikka haqlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.V.Vaxabov, S.A.Tashmatov, N.X.Xaydarov. Moliyaviy savodxonlik asoslari: o'quv qo'llanma/-Toshkent 2013.
2. Adilova L.A. Landscaping. TACE study guide. Tashkent 2007
3. Sicheva A.V. Architecturally landscape: Issues of protection and formation. 2nd edition rev . and add. - Minsk: Higher . wk . 1982.
4. Martysyuk A. "Features of the organization of riverside urban territories of rivers: the experience of the countries of near and far abroad" Bulletin of Polodsk State University. -2015, article.
5. Низамиддин Хайдаров. Роль таможенного дела в ускорении межгосударственных экономических отношений. Технико-технологические проблемы сервиса, 2019
6. Н.Х.Хайдаров. Роль иностранных инвестиций в финансовом оздоровлении Узбекистана. Финансы и кредит, 2001
7. Хайдаров Н.Х. Молия: умумдават молияси. Т.: Ицтисод-молия, 2009
8. Н.Хайдаров. Солицлар ва солицца тортиш масалалари. Уцув цулланма. Тошкент: Академия, 2007
9. Т.С. Маликов, Н.Х. Хайдаров. Государственный бюджет. Учебное пособие